

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 005391
נספח: חוברת דפים ממסכת סנהדרין

תורה שבעל פה

גמרא מסכת סנהדרין

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

פרק ראשון	-	(13x6)	-	78	נקודות
פרק שני	-	(11x2)	-	22	נקודות
סך הכול	-		-	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1-9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. ריבוי נשים למלך וטעמא דקרא

א. במשנה יש מחלוקת בנוגע לריבוי נשים למלך. מדברי רבי יהודה במשנה הסיקה הגמרא ש"רבי יהודה דריש טעמא דקרא".

הסבירו כיצד הסיקה הגמרא מדברי רבי יהודה במשנה שהוא דורש טעמא דקרא. (3 נקודות)

ב. (1) הגמרא הביאה ברייתא כדי להוכיח ש"רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא".

פתבו את שלוש המילים האחרונות של ברייתא זו.

(2) הסבירו כיצד הסיקה הגמרא מדברי רבי שמעון בברייתא שהוא דורש טעמא דקרא.

(5 נקודות)

ג. "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" (דברים י"ז, י"ז).

על פי מסקנת הגמרא, כתבו מה למד רבי שמעון ממילות הפסוק המודגשות בקו, והסבירו מדוע הוא למד זאת.

(5 נקודות)

2. מצווה לכתוב ספר תורה

א. "אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצווה לכתוב משלו".

הסבירו את קושיית אביי על דברים אלה של רבא. (3 נקודות)

ב. הגמרא מתרצת: "לא צריכא לשתי תורות".

כתבו מה הן "שתי תורות", והסבירו כיצד תירוץ הגמרא שמדובר ב"שתי תורות" מיישב את קושיית אביי

על דברי רבא. (4 נקודות)

ג. (1) על פי הברייתא, הסבירו את הפסוק שממנו לומדים שמלך צריך לכתוב "שתי תורות".

(2) היכן צריכה להיות כל אחת משתי התורות של המלך?

(6 נקודות)

3. "הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין... עוד הוסיפו עליהן הרועים"

"תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין".

א. מהו ההבדל בין גזלן לחמסן? (2 נקודות)

ב. (1) הגמרא הקשתה על הברייתא: "גזלן דאורייתא הוא".

הסבירו את קושיית הגמרא.

(2) הגמרא אומרת בנוגע לגזלנים: "כיוון דחזו דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי פסלינהו רבנן".

הסבירו מדוע קבעו חכמים שגזלנים פסולים לעדות. היעזרו ברש"י.

(7 נקודות)

ג. "תנא עוד הוסיפו עליהן הרועים..."

כתבו בלשונכם מדוע בתחילה לא נפסלו הרועים לעדות, ומה גרם לחכמים לפסול את הרועים לעדות.

(4 נקודות)

4. סוחרי שביעית והזומר בשביעית

א. במשנה נאמר ש"סוחרי שביעית" פסולים לעדות.

(1) ציינו את המילה בתורה שממנה נלמד האיסור לסחור בפירות שביעית.

(2) הסבירו מדוע סוחרי שביעית פסולים לעדות.

(5 נקודות)

ב. ריש לקיש ראה אדם שזומר כרם בשנת השמיטה והודיע על כך לרבי חייה בר זרנוקי ולרבי שמעון בן יהוצדק.

בתגובה אמרו לו חכמים אלה: "יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך".

(1) על פי דברי חכמים אלה, איזו זמירה אסורה בשביעית, ואיזו זמירה מותרת בשביעית?

(2) ריש לקיש אמר לחכמים אלה: "הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות". הסבירו את דברי ריש לקיש האלה.

(8 נקודות)

5. אוכלי דבר אחר וחשוד על העריות

א. "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות".

(1) הסבירו מי הם "אוכלי דבר אחר" ומדוע הם פסולים לעדות. היעזרו ברש"י.

(2) כדי לפסול "אוכלי דבר אחר" לעדות נדרשים שני תנאים. כתבו את שני התנאים.

(7 נקודות)

ב. (1) על פי רב נחמן, "החשוד על העריות כשר לעדות". הסבירו מדוע.

(2) על פי רבינא ואיתימא רב פפא, באיזה מקרה יסכים רב נחמן שהחשוד על העריות פסול לעדות, ומדוע?

(6 נקודות)

6. רודף אחר חברו להורגו ו"לא תעמד על דם רעך"

א. (1) הרודף אחר חברו להורגו ניתן להצילו בנפשו – הגמרא הציעה שדין זה נלמד מ"נערה המאורסה".

על לימוד זה הקשתה הגמרא: "זכי עונשין מן הדין?"

הסבירו את קושיית הגמרא. בתשובתכם הסבירו את המילה המודגשת בקו.

(2) על פי תירוץ הגמרא, הלימוד מ"נערה המאורסה" הוא באמצעות היקש.

הסבירו מהו "היקש", וכתבו מהו ההיקש במקרה זה.

(6 נקודות)

ב. נאמר בברייתא: "מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר... שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמד על דם רעך".

(1) הגמרא שאלה מדוע הדין שבברייתא לא נלמד מן הפסוק "והשבתו לו".

הסבירו כיצד אפשר ללמוד דין זה מן הפסוק "והשבתו לו".

(2) על פי תשובת הגמרא, מדוע למדה הגמרא דין זה מן הפסוק "לא תעמד על דם רעך" ולא מן הפסוק

"והשבתו לו"?

(7 נקודות)

7. "ייהרג ואל יעבור"

א. בגמרא מובאות שתי דעות בנוגע לדין של אדם שאומרים לו: "עבוד עבודת כוכבים ואל תיהרג".

אחת הדעות היא "יעבוד ואל ייהרג". הסבירו את הטעם לדעה זו. (3 נקודות)

ב. "ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" (דברים ו', ה').

(1) הסבירו בלשונכם מדוע נכתב בפסוק גם "בכל נפשך" וגם "בכל מאדך". בתשובתכם הסבירו את המילים

"בכל מאדך".

(2) מהי ההלכה שלמדה הגמרא מן הדרשה של רבי אליעזר על הפסוק הזה?

(6 נקודות)

ג. כתבו בלשונכם את שני המצבים שבהם יש למסור את הנפש ולא לעבור אפילו על "מצווה קלה". (4 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

לפניכם סוגיה מן הגמרא במסכת מועד קטן, דף ב, ע"ב.
 למדו את הסוגיה, וענו על השאלות שאחריה. היעזרו בפירוש רש"י.
 סוגיה זו עוסקת במלאכות חקלאיות (ניכוש והשקיית מים לזרעים) שנעשות בשבת, בחול המועד ובשנת השמיטה.
ביאור מילים: בית השלחין – שדה שמי הגשמים אינם מספיקים לו, ולכן יש להשקותו.
 במועד – בחול המועד.

משקין בית השלחין פרק ראשון מועד קטן

מנכש. תולש עשבים רעים מתוך הטובים וכי עקרי להו זמתי הני טפי: **משקה מים זרעים.** שזרק מים צעיקרי העשבים: **משום מאי מחרינן זיה.** דמאי מלאכה קא חשבינן ליה דודאי קוצר לא חשבינן שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שנשדה: חורש חורע וקוצר אבות מלאכות הן צפרק כלל גדול (שגמ דף ע"ג):

בשלמא מועד. משום הכי שרי דלא אסיר צשום מלאכה אלא משום טירחא: **וכל מקום פסידא שרו רבנן.** למיטרח בחולו של מועד צמקום פסידא כדפרשינן לעיל: **בין למאן דאמר משום חורש.** דפליגי רבה ורבי יוסף לעיל צמסקה מים לזרעים דחד אמר משום חורש וחד אמר משום זרע: **חרישה צשביעית מי שרי.** הא נפקא מצחריש וצקציר תשבות **צשביעית צומן הוה.** דרבנן: **ורבי היא.** דאמר דהוא מדרבנן ומילתא דפסידא שרו רבנן:

אתמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר * משום זרע **תנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן אלא שביעית בין למאן דאמר משום זרע ובין למאן דאמר משום חורש וזריעה וחרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא**

- א. (1) מהי פעולת המנכש, ומהי מטרתה? היעזרו ברש"י.
 (2) מדוע המנכש בשבת אינו עובר על מלאכת קוצר? היעזרו ברש"י.
 (6 נקודות)
- ב. (1) "אלא שביעית בין למאן דאמר משום זרע ובין למאן דאמר משום חורש וזריעה וחרישה בשביעית מי שרי".
 הציטוט שלפניכם הוא קושיה של הגמרא.
 הסבירו את הקושיה. בתשובתכם כתבו בנוגע לאיזו פעולה חקלאית הקשתה הגמרא קושיה זו – מנכש או משקה מים לזרעים.
 (2) כתבו את התירוץ של אביי לקושיית הגמרא, והסבירו כיצד תירוץ זה פותר את קושיית הגמרא. היעזרו ברש"י.
 (7 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

- א. (1) באיזה סדר מששת סדרי המשנה נכללת מסכת "שביעית", ומדוע היא נכללת דווקא בסדר זה?
(2) מסכת "שביעית" מפורשת רק באחד מן התלמודים. באיזה מן התלמודים היא מפורשת?
(4 נקודות)
- ב. (1) "כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, לא נִתְּנָה להן אלא כחיטים להוציא מהן סולת, וכפשתן להוציא ממנו בגד" (מדרש אליהו זוטא, פרשה ב).
הסבירו את המשל שבציטוט, וכתבו מהו הייעוד של התורה שבעל פה על פי הנמשל.
(2) התורה שבעל פה לא ניתנה כתובה כמו התורה שבכתב. כתבו סיבה אחת לכך.
(9 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10-15 (לכל שאלה – 11 נקודות).

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

10. מהלכות המלך – ייבום וחליצה וחלוקת שלל המלחמה

- א. (1) במשנה שבתחילת פרק שני נאמר בנוגע למלך: "לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב".
על דברים אלה הקשתה הגמרא: "איני והאמר רב אשי... שתהא אימתו עליך".
הסבירו את הקושיה. בתשובתכם כתבו על מי הקשתה הגמרא קושיה זו – על תנא קמא או על רבי יהודה.
- (2) על פי תירוץ הגמרא, באיזה מקרה מלך שמחל על כבודו – כבודו מחול?
(5 נקודות)
- ב. "ת"ר אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבזזין מחצה למלך ומחצה לעם".
(1) בברייתא זו יש שני דינים.
על פי אביי, איזה מן הדינים מובן, ומדוע הוא מובן?
- (2) כתבו מהו הדין שנלמד מן הפסוק "וימשחו לה" לנגיד ולצדוק [לכהן], והסבירו כיצד דין זה נלמד מן הפסוק.
(6 נקודות)

11. כפיית המיטה

- א. "מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא".
(1) הסבירו מהי "ערסא דגדא".
(2) הסבירו את הקושיה של רבנן על פירושו של עולא.
(5 נקודות)
- ב. (1) "הכופה את מיטתו...".
הסבירו מהי כפיית המיטה, וכתבו מי חייב בכפיית המיטה.
(2) הסבירו מהי "מיטה שנקליטיה יוצאין", וכיצד מקיימים בה את דין כפיית המיטה. היעזרו ברש"י.
(6 נקודות)

12. שלוש מצוות בכניסה לארץ

"שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ...".

- א. (1) מדוע ציינה הברייתא דווקא את שלוש המצוות האלה הרי יש מצוות נוספות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ? היעזרו ברש"י.
(2) הוכיחו בנוגע לשתיים מן המצוות האלה שיש לקיימן רק לאחר הכניסה לארץ. היעזרו ברש"י.
(6 נקודות)
- ב. (1) כתבו את שלוש המצוות האלה על פי הסדר שיש לקיימן.
(2) הסבירו את הראיה לקביעה של הברייתא שיש לקיים את המצווה השנייה רק לאחר קיום המצווה הראשונה.
(5 נקודות)

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)13. טעמי מצוות

א. (1) "ואמר רבי יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה..."

על פי רבי יצחק, ציינו מה הן שתי המצוות שנתגלו טעמן, וכתבו בלשונכם את הטעם לכל אחת מהן.

(2) עיינו בדברי הרב חיים דוד הלוי שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

רצונו יתברך, שתורתו ומצוותיה ינתנו לנו לא במסגרת קפואה של חוק יבש, אלא ברוח נעימה, בשכנוע, בהסברה, ואם תמצי לומר, טעמים ונימוקים או קרוב לזה. ואל תשיבנו מדברי רבי יצחק: "מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם..." (סנהדרין כא, ע"ב), ומזה נראה שכאילו לא נתגלו בתורה יותר מטעמן של שתי מצוות בלבד. ואין זו סתירה. שכל המצוות שנתבאר טעמן בתורה, ורבות הן מאוד, הרי שמקורן או בזיכרון אירועים היסטוריים-לאומיים, או בנימוקים שאינם נתונים לשינוי בידי אדם, כיסודות הקדושה וכדומה, ולגבי אלה אין קיים כל חשש של סטייה בגלל הטעם, פרט לשתי מצוות אלה, שנימוקם וטעמם הוא מתוך החשש לעתיד: "פן יסור", ו"פן ישיב", והן בבחינת סייג וגדר, ומסוג זה לא נמנו באמת יותר משתיים, וכדברי רבי יצחק.

(הרב חיים דוד הלוי, מקור חיים השלם, חלק א, דברי פתיחה)

על פי הרב חיים דוד הלוי, הסבירו מהו ההבדל בין סוג הטעם של שתי המצוות שעליהן דיבר רבי יצחק

ובין סוג הטעם של שאר המצוות שהתורה גילתה את טעמן.

(6 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב זאב קרוב שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

שני סייגים חשובים ישנם בבואנו לדרוש טעמי המצוות. ראשית אסור שקיום המצוות יהיה מותנה בהבנתן. אדם חייב לקיים את כל המצוות גם אם אינו מבין את טעמיהן. קיום המצוות הוא מצד "גזרה גזרתי חוקה חקקתי", ולא בגלל שאין להן טעמים, אלא משום שהטעמים הם כל כך מרוממים עד שאין האדם יכול להבינם על בוריים. שנית, יש לדעת כי הטעמים שאנו אומרים אינם סיבת המצווה, כי אם הטעמים שלנו במצווה. טעם המצווה נשגב ונעלה מהבנתנו, והטעם שאנו אומרים במצווה הוא צד אחד שנראה לנו בה. לכן היננו רואים כי למצווה אחת נאמרו טעמים רבים, משום שכל אחד רואה טעם אחר לפי מדרגתו ומעלתו.

(הרב זאב קרוב, "דרישת טעמי מצוות", דע מה שתשיב לעצמך)

על פי הרב זאב קרוב, מה הם שני הסייגים בלימוד טעמי המצוות, ומהי הסיבה לסייגים האלה? (5 נקודות)

14. שמיטה בזמן הזה והיתר המכירה

א. רבי ינאי התיר לזרוע בשנת השמיטה "משום ארנונא", אף על פי שבתורה נאמר במפורש בנוגע לשנת השמיטה: "שדך לא תזרע" (ויקרא כ"ה, ד').

על פי התוספות, על מה מבוסס היתר זה? כתבו שני הסברים. (4 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב עובדיה יוסף שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

נראה שיש לסמוך... על היתר המכירה... ידוע לנו שמאות חקלאים כל פרנסתם אינה אלא מן החקלאות, ואין להם כל אפשרות אחרת לאכול לחם חוקם ולפרנס את ילדיהם ללא החקלאות, ובאין ברירה הם מוכרחים להסתמך על היתר המכירה. וכדאיתא בירושלמי (פ"ג דביצה סוף ה"ד), דלר' יהושע הערמה מותרת כדי לחוס על ממונם של ישראל. ע"ש. וכל שכן כאן שמותר להערים משום חיי נפש. והינה גם החקלאים שאינם נמנים על יראי ה' השומרים תורה ומצוות, לא שבקי היתרא ואכלי איסורא [לא מניחים היתר ואוכלים איסור – על פי גיטין לז, ע"ב], וגם הם באים אל הרבנות הראשית לחתום על ההרשאות למכירת קרקעותיהם לנוכרי. ואילו לא הייתה הרבנות הראשית נטפלת להם לקבל אותם ואת חתימתם להרשאה, למכירת הקרקע שלהם, היו עושים הכול באיסור...

(הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק י, יורה דעה, סימן לח)

(1) הסבירו מהו היתר המכירה.

(2) על פי הרב עובדיה יוסף, מדוע אפשר לסמוך על היתר המכירה בימינו? כתבו שני נימוקים.

(7 נקודות)

15. "ייהרג ואל יעבור", "וחי בהם"

- א. בנוגע לשפיכות דמים הדין הוא "ייהרג ואל יעבור".
 הגמרא מציינת את המקור לדין זה: "רוצח גופיה מנא לן סברא הוא...".
 רש"י כותב: "סברא הוא - שלא תידחה נפש חברו, דאיכא תרתי, איבוד נשמה ועבירה, מפני נפשו דליכא אלא חדא, איבוד נשמה והוא לא יעבור".
 הסבירו את הסברה על פי דברי רש"י המצוטטים. (4 נקודות)
- ב. עיינו בדברי הרב מאיר הלוי אבולעפיה (יד רמ"ה) שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
 ואם תאמר אני ראוי להאריך ימים יתר מזה וקא מיקיים בי "וחי בהם" טפי, דמאי חזית דדמא דיך סומק טפי, כלומר אדום ובריא ונפשך יקרה בעיני המקום וראוי לחיות יתר מחברך כדי שתאמר מוטב ידחו חייו של זה שהן מעוטין מפני חיך שהן מרובים דקא מיקיים בך "וחי בהם" טפי, דילמא דמא דחברך סומק טפי והוא ראוי לחיות ולהאריך ימים יתר ממך, ונפשו יקרה בעיני המקום יתר מחיך.
 ויש לפרש שלא ניתנו מצוות ליזכות אצל פיקוח נפש אלא כדי שיחיה ויקיים מצוות הרבה כדאמרינן התם (יומא פה, ע"ב): "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אבל הכא גבי רציחה מאי חזית דדמא דיך סומק טפי וראוי להאריך ימים יתר מחברך כדי שתאמר ידחו חייו שהן מעוטין ואינן מספיקין לקיים בהם מצוות הרבה מפני חיי שהן מרובין וראויים לקיים בהם מצוות הרבה, דילמא דמא דחברך סומק טפי.
 (הרב מאיר הלוי אבולעפיה, יד רמ"ה, סנהדרין עד, ע"א)
- (1) חז"ל קבעו שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות.
 על פי ה"יד רמ"ה", הסבירו בלשונכם את הטעם לדין זה.
- (2) "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" – ה"יד רמ"ה" למד מדברים אלה את הטעם לדין שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות. הסבירו לימוד זה.
 (4 נקודות)
- ג. במקרה שאומרים לאדם: "הרוג את פלוני, ואם לא – נהרוג אותך", הדין הוא "ייהרג ואל יעבור".
 על פי ה"יד רמ"ה" המצוטט בסעיף ב, הסבירו מדוע אין פוסקים במקרה זה שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות.
 (3 נקודות)

בהצלחה!